

vervolgperiode nog eens vijf pagina's, etc.

Literatuurgeschiedenis.nl is nu ruim zes jaar online en in de loop der tijd hebben meer dan 1200 docenten en hun leerlingen – de meeste uit Nederland en Vlaanderen, maar ook uit zo'n twaalf andere landen – de weg ernaartoe ontdekt.

Ronde 8

Alex van de Kerkhof

Cito Arnhem

Contact: Alex.vandekerkhof@cito.nl

Naar een andere inrichting van de examens Nederlands voor havo en vwo

Anders dan in België, kent men in Nederland centrale examens. Die examens worden door teams van examenmakers geconstrueerd en landelijk afgenomen op vaste tijdstippen. Het ministerie van onderwijs heeft een commissie ingesteld, met als afkorting de Cevo, die (1) opdracht geeft tot het construeren van die centrale examens (inclusief antwoordmodellen en correctievoorschriften), (2) toeziet op de kwaliteit ervan en (3) de normering vaststelt en de grens tussen een voldoende en een onvoldoende bepaalt. De examenmakers – veelal ervaren docenten uit het onderwijs – gaan onder begeleiding van een toetsdeskundige aan de slag, maar kunnen natuurlijk niet zomaar hun gang gaan. Ze werken met behulp van een duidelijk gestructureerde opdracht, een examenmodel en een toetsmatrijs. Uiteraard moeten opeenvolgende examens min of meer gelijkwaardig zijn en niet van het ene op het andere jaar moeilijker of gemakkelijker. Op die manier worden ook de examens voor het vak Nederlands geconstrueerd. Een ander belangrijk instrument is het door het ministerie vastgestelde examenprogramma, waarin de eindtermen of leerdoelen van het vak zijn vastgelegd.

Naast het centraal examen is er ook nog een schoolexamen, dat meestal uit verschillende toetsen bestaat. De schoolexamens worden door de scholen zelf geconstrueerd – soms worden ze ook ingekocht – en bepalen het eindcijfer voor 50%. Het centraal examen bepaalt het cijfer voor de andere helft.

In de centrale examens Nederlands voor havo en vwo wordt al geruime tijd 'leesvaardigheid' getoetst. De andere domeinen, zoals 'mondeling vaardigheden', 'schriftelijke vaardigheden' en 'literatuur' zitten in de schoolexamens. 'Leesvaardigheid' moet hier vooral geïnterpreteerd worden als een combinatie van 'begrijpend lezen', 'argumentatieve vaardigheden' – wat dikwijls neerkomt op het beoordelen van de argumentatie in betogende teksten en het kunnen herkennen en benoemen van typen argumenten en redeneringen – en 'het maken van een samenvatting'.

Tal van docenten vinden het spijtig dat het examenprogramma op een dergelijke manier wordt ingevuld. Dat geldt in het bijzonder voor de vwo-docenten. Zij vinden dat het centraal examen te veel gewicht heeft gekregen in de bepaling van het eindcijfer. Dat wil zeggen: ze vinden dat teveel gewicht wordt toegekend aan ‘leesvaardigheid’. Het programma is immers zoveel breder. Ook hebben velen een aantal bedenkingen bij de inhoud van het centraal examen. Eén van die bedenkingen is dat de samenvattingsopgave wordt ‘geleid’: er worden immers via onder andere bepaalde lees- of zoekvragen aanwijzingen gegeven voor welke elementen uit een tekst geselecteerd moeten worden. Een dergelijke opgave wordt door velen dan ook gezien als een te gemakkelijke invuloefening – althans voor de vwo-leerlingen. Terzijde moet opgemerkt worden dat men heeft vastgesteld dat ‘een samenvatting maken’ niet noodzakelijk een goede manier is om ‘leesvaardigheid’ te toetsen. Bovendien is het wellicht niet opportuun om een vaardigheid zoals ‘samenvatten’ pas te toetsen aan het einde van een schoolloopbaan, aangezien ‘samenvatten’ al veel eerder instrumenteel door de leerlingen moet worden ingezet, bijvoorbeeld bij het maken van verslagen of werkstukken en bij het studeren. Daar komt dan bij dat ‘samenvatten’ altijd al een gemengde vaardigheid is geweest van kunnen lezen en kunnen schrijven. Om die reden is het dan ook lastig om het onder te brengen bij één taaldomein. Voor de toetsdeskundigen en de opdrachtgever komt daar nog bij dat de huidige examens ‘leesvaardigheid’ in de moedertaal geen al te hoge betrouwbaarheid hebben, aangezien ze slechts uit een beperkt aantal open en gesloten vragen bestaan. Die relatief lage betrouwbaarheid hangt vermoedelijk samen met de hybriditeit van het examen: de vragen toetsen tal van subvaardigheden die heel divers zijn – en vermoedelijk zelfs te divers. Er worden vragen gesteld naar de hoofdgedachte, naar de tekstsoort, naar alineaverbanden, naar de macrostructuur, naar soorten argumenten, naar argumentatieschema’s, naar intenties en bedoelingen en naar tal van andere aspecten van het lezen. In theorie zou de oplossing voor de lage betrouwbaarheid een langere toets, of meer toetsen rond hetzelfde aspect zijn. Door herhaalde meting – i.e. meer vragen en liefst ook meer teksten – neemt de betrouwbaarheid immers toe. Maar er zijn bij examens ook praktische beperkingen, zoals een opgelegde toetstijd van maximaal drie uur. Het aantal vragen dat men kan stellen is derhalve alleen al om die reden beperkt. Het examen bevat nu, naast ongeveer twintig vragen, slechts één relatief kleine samenvattingsopdracht, maar strikt genomen is dat te weinig om deze vaardigheid afdoende te toetsen.

Zowel de onvrede van de docenten als van de toetsdeskundigen is bij de beleidsmakers – waaronder de Cevo als opdrachtgever – niet onopgemerkt gebleven. Daarnaast zijn ook de maatschappelijke klachten en de klachten uit het hoger en wetenschappelijk onderwijs over de geringe schrijfvaardigheid van studenten in het vervolgonderwijs niet aan hen voorbijgegaan. De klachten en de onvrede hebben dan ook geleid tot initiatieven om te beproeven of er naast het huidige centraal examen ‘leesvaardigheid’ – dat op tal van punten nog verbeterd kan worden – niet nog een ander centraal examen kan worden ingevoerd: een centraal examen ‘schrijfvaardigheid’ (met nadruk op ‘gedocumenteerd schrijven’). Daarmee kan in elk geval bewerkstelligd worden dat het cen-

traal examen een breder deel van het onderwijsprogramma toetst en dus met recht een gewicht van 50% in de schaal legt. ‘Literatuur’ en ‘mondelijke vaardigheden’ blijven dan voor de schoolexamens gereserveerd en bepalen de andere helft van het eindcijfer.

Inmiddels is een pilot opgestart. Een tiental scholen zal in het voorjaar van 2009 een proefexamen ‘gedocumenteerd schrijven’ afnemen. Het examen duurt ruim drie uur en aan de kandidaten zal gevraagd worden om een tekst te schrijven van ongeveer 500 woorden op basis van een aantal thematisch verbonden leesteksten die hen worden aangeboden. In de opdracht zal een tekstsoort – veelal een beschouwing of een betoog – c.q. een tekstdoel, een publiek en een concrete opdracht vermeld worden (zie: bijlage 1). Eén van de onderdelen van het experiment bestaat uit het corrigeren aan de hand van een nog te beproeven strak analytisch beoordelingsmodel (zie: bijlage 2), dat uitgaat van een maximale score van 75 punten. Het model zal voor alle onderdelen onderzocht worden op hanteerbaarheid en betrouwbaarheid. In het model is ‘correct taalgebruik’ zwaar verdisconteerd. Tevens zal, gedurende een correctieweekend, door de deelnemende docenten geëxperimenteerd worden met een onafhankelijke correctie, waarbij tal van varianten denkbaar zijn – één of meerdere correctoren, wel of geen eerste of tweede correctie door de eigen docent, etc. De centrale onderzoeksvraag is hoeveel beoordelaars nodig zijn voor een betrouwbare beoordeling. Uiteraard wordt ook gekeken naar de praktische organiseerbaarheid van deze onafhankelijke correctie, waarbij de werken van de leerlingen geanonimiseerd zullen worden.

Eén van de precare punten bij de eventuele invoering van een tweede centraal examen zal ongetwijfeld de taakbelasting van de docenten zijn. Dit is in Nederland immers een voortdurend punt van zorg. Momenteel hebben de docenten een flinke kluit aan het schrijfvaardigheidsonderwijs, dat nu nog uitmondt in een schoolexamen. Uiteindelijk zou door centrale toetsing mogelijk sprake kunnen zijn van een taakverlichting. Opgaven en materialen worden immers in het beoogde centraal examen aangeleverd en docenten hoeven niet langer zelf een schoolexamen te construeren. De verschillende uitwerkingen van dit programmaonderdeel en de uiteenlopende opdrachten – er is bijna geen enkele school in Nederland die het doet zoals een andere school; bovendien hanteert vrijwel elke school een eigen beoordelingsmodel – doen echter vermoeden dat er ten aanzien van een landelijk gelijkwaardige behandeling van de eindexamenleerlingen nog veel te winnen valt.

Bijlage 1: Voorbeeld van een proefopgave ‘gedocumenteerd schrijven’ (exclusief het bijgeleverde tekstmateriaal)

Schrijf een betogende tekst van ongeveer 600 woorden voor de lezers van de regionale krant uit jouw buurt waarin je een helder beargumenteerd standpunt inneemt ten aanzien van orgaandonatie en het wel of niet verplichten tot het beschikbaar stellen van organen. Maak bij de bepaling van je standpunt aantoonbaar gebruik van ten minste twee van bijgeleverde bronnen.

Bijlage 2: Het concept beoordelingsmodel

	Score x 2	3	2	1	0
Opdracht	1. <i>Uitwerking conform de opdracht qua onderwerp, lengte en teksttype</i>	De kandidaat heeft zich geheel aan de opdracht gehouden	De kandidaat heeft zich in vrijwel alle opzichten aan de opdracht gehouden	De kandidaat heeft zich in zeer beperkte mate aan de opdracht gehouden	De kandidaat heeft zich geheel niet aan de opdracht gehouden
Inhoud	2. <i>Uitwerking van het onderwerp conform de inhoudsconventies van het gekozen teksttype (beschouwing, betoog, uiteenzetting)</i>	<i>Bij een beschouwing:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, ruim voldoende relevante invalshoeken belicht <i>Bij een betoog:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, ruim voldoende relevante argumenten aangedragen ter onderbouwing van een standpunt of slotconclusie <i>Bij een uiteenzetting:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, ruim voldoende relevante facetten van het onderwerp belicht	<i>Bij een beschouwing:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, voldoende, maar niet alle relevante invalshoeken belicht <i>Bij een betoog:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, voldoende relevante argumenten aangedragen ter onderbouwing van een standpunt of slotconclusie, echter niet alle gebruikte argumenten zijn relevant en/of de onderbouwing vertoont een enkel tekort <i>Bij een uiteenzetting:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, voldoende facetten van het onderwerp belicht, echter een enkel relevant facet ontbreekt en/of een enkel facet is niet voldoende uitgewerkt	<i>Bij een beschouwing:</i> in de tekst wordt, kwantitatief en kwalitatief, slechts een enkele relevante invalshoek belicht <i>Bij een betoog:</i> in de tekst wordt, kwantitatief en kwalitatief, slechts een enkel relevant argument aangedragen ter onderbouwing van een standpunt of slotconclusie <i>Bij een uiteenzetting:</i> in de tekst wordt, kwantitatief en kwalitatief, slechts een enkel facet van het onderwerp belicht	<i>Bij een beschouwing:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, geen relevante invalshoeken belicht <i>Bij een betoog:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, geen relevante argumenten aangedragen ter onderbouwing van een standpunt of slotconclusie <i>Bij een uiteenzetting:</i> in de tekst worden, kwantitatief en kwalitatief, geen relevante facetten van het onderwerp belicht
	3. <i>Aantrekkelijkheid inhoud voor het beoogde publiek</i>	De inhoud van de tekst is, geleet op het gekozen teksttype, zeer helder, begrijpelijk, overtuigend, aantrekkelijk en boeiend voor het beoogde publiek	De inhoud van de tekst is, geleet op het gekozen teksttype, voldoende helder, begrijpelijk, overtuigend, aantrekkelijk en boeiend voor het beoogde publiek	De inhoud van de tekst is, geleet op het gekozen teksttype, in geringe mate helder, begrijpelijk, overtuigend, aantrekkelijk en boeiend voor het beoogde publiek	De inhoud van de tekst is, geleet op het gekozen teksttype, niet helder, begrijpelijk, overtuigend, aantrekkelijk en boeiend voor het beoogde publiek
Gebruik documentatie	4. <i>Adequaat gebruik documentatie</i>	Er is voor de inhoud van de tekst een efficiënte en relevante materiaalselectie gemaakt; deze selectie is inhoudelijk goed ingepast	Er is voor de inhoud van de tekst een overwegend efficiënte en relevante materiaalselectie gemaakt; deze selectie is voldoende inhoudelijk ingepast	Er is voor de inhoud van de tekst een beperkt efficiënte en relevante materiaalselectie gemaakt; deze selectie is matig inhoudelijk ingepast	Er is voor de inhoud van de tekst geheel geen efficiënte en relevante materiaalselectie gemaakt
	5. <i>Correct weergave informatie / standpunten derden</i>	Informatie en/of standpunten van derden worden (letterlijk of geparafraseerd) geheel correct weergegeven	Informatie en/of standpunten van derden worden (letterlijk of geparafraseerd) overwegend correct weergegeven	Informatie en/of standpunten van derden worden (letterlijk of geparafraseerd) zeer beperkt correct weergegeven	Informatie en/of standpunten van derden worden (letterlijk of geparafraseerd) in het geheel niet correct weergegeven
Structuur/ Opbouw	6. <i>Macrostructuur/ bouwplan gekozen teksttype</i>	De tekst heeft qua macrostructuur/bouwplan een aantrekkelijke, heldere en goed gestructureerde opbouw	De tekst heeft qua macrostructuur/bouwplan een overwegend aantrekkelijke, heldere en gestructureerde opbouw, maar vertoont een enkel tekort	De tekst heeft qua macrostructuur/bouwplan een matig aantrekkelijke, heldere en gestructureerde opbouw en vertoont enkele tekorten	De tekst heeft qua macrostructuur/bouwplan een onaantrekkelijke, onduidelijke en slecht gestructureerde opbouw
	7. <i>Alineaopbouw en overgang tussen alinea's</i>	Alle alinea's zijn helder opgebouwd en vertonen een correcte innerlijke samenhang; de overgangen van de ene	De meeste alinea's zijn helder opgebouwd en vertonen een correcte innerlijke samenhang; de overgangen van de	Slechts enkele alinea's zijn helder opgebouwd en vertonen een correcte innerlijke samenhang; de overgangen van de	De meeste alinea's zijn niet helder opgebouwd en vertonen geen correcte innerlijke samenhang; de

		alinea naar de andere zijn tekstueel helder		ene alinea naar de andere zijn tekstueel overwegend helder		ene alinea naar de andere zijn tekstueel niet geheel duidelijk		overgangen van de ene alinea naar de andere zijn tekstueel onduidelijk	
	Score x 1	7	6	5	4	3	2	1	0
Taalgebruik	<i>8. Spellingsfouten anders dan werkwoordspelling; fouten tegen interpunctie- en hoofdlettergebruik</i>	De tekst bevat geen fouten	De tekst bevat één fout	De tekst bevat twee fouten	De tekst bevat drie fouten	De tekst bevat vier fouten	De tekst bevat vijf fouten	De tekst bevat zes fouten	De tekst bevat meer dan zes fouten
	<i>9. Werkwoordspelling</i>	De tekst bevat geen fouten	De tekst bevat één fout	De tekst bevat twee fouten	De tekst bevat drie fouten	De tekst bevat vier fouten	De tekst bevat vijf fouten	De tekst bevat zes fouten	De tekst bevat meer dan zes fouten
	<i>10. Woordkeuze en grammaticaal correcte zinsbouw</i>	De tekst bevat geen fouten	De tekst bevat één fout	De tekst bevat twee fouten	De tekst bevat drie fouten	De tekst bevat vier fouten	De tekst bevat vijf fouten	De tekst bevat zes fouten	De tekst bevat meer dan zes fouten
	Score x 2	3		2		1		0	
	<i>11. Publiekgericht taalgebruik</i>	Het taalgebruik is qua zinsbouw, toon, gebruikte stijlmiddelen en woordkeuze/register goed afgestemd op het beoogde lezerspubliek		Het taalgebruik is qua zinsbouw, toon, gebruikte stijlmiddelen en woordkeuze/register redelijk afgestemd op het beoogde lezerspubliek		Het taalgebruik is qua zinsbouw, toon, gebruikte stijlmiddelen en woordkeuze/register in zeer beperkte mate afgestemd op het beoogde lezerspubliek		Het taalgebruik is qua zinsbouw, toon, gebruikte stijlmiddelen en woordkeuze/register niet afgestemd op het beoogde lezerspubliek	
Conventies diversen	<i>12. Titel, bladspiegel, witregels, bronvermeldingen bij citaten</i>	De conventies met betrekking tot de titel, de bladspiegel, witregels en bronvermeldingen zijn geheel in acht genomen		De conventies met betrekking tot de titel, de bladspiegel, witregels en bronvermeldingen zijn overwegend in acht genomen		De conventies met betrekking tot de titel, de bladspiegel, witregels en bronvermeldingen zijn beperkt in acht genomen		De conventies met betrekking tot de titel, de bladspiegel, witregels en bronvermeldingen zijn niet in acht genomen	

Totaal te behalen aantal **scorepunten**: 75 (= 2 x 27 plus 1 x 21). De beoordelingscategoriëen 1 t/m 7, 11 en 12 worden vermenigvuldigd met twee. De beoordelingscategoriëen 8, 9 en 10 worden met 1 vermenigvuldigd

Ronde 8

Tom van der Geugten
 Fontys Lerarenopleiding, Tilburg
 Contact: t.vandergeugten@fontys.nl

Een competentieprofiel van de educatief auteur

1. Handzaam instrument

Bent u docent en ontwikkelt u regelmatig zelf materiaal? Heeft u interesse om mee te werken aan uitgaven voor het onderwijs? Of bent u docent en schrijft u al voor het onderwijs? De Vereniging van Educatieve Auteurs (VvEA) heeft onlangs een compe-